

Hanne Berg Dahlen

Aktiviteter som tilnærming i ettervernsarbeid

Bacheloroppgave i barnevern

Veileder: Roar Sundby

Mai 2021

Hanne Berg Dahlen

Aktiviteter som tilnærming i ettervernsarbeid

Bacheloroppgave i barnevern
Veileder: Roar Sundby
Mai 2021

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosialt arbeid

NTNU

Kunnskap for en bedre verden

1.0 Sammendrag på norsk og engelsk

Denne oppgaven skal ta for seg ettervern og overgangen til voksenlivet. Videre skal besvarelsen utforske hvordan bruk av aktiviteter, sammen med en stabil og trygg relasjon kan bidra til å gjøre overgangen lettere for ungdommer. Ungdommer med barnevernserfaring har ofte en bakgrunn som er utfordrende, i likhet med at de ofte mangler støtte og nettverk i denne fasen. En kontaktperson i barnevernet kan derfor bli en erstatning for omsorgspersoner, og den viktigste jobben vil da være å hjelpe dem til å mobilisere nettverket sitt slik at de blir selvstendige og klarer seg på egenhånd. Fra et sosialpedagogisk perspektiv kan man bruke aktiviteter som verktøy i arbeidet, og spesielt lære ungdommer praktiske ferdigheter som er nødvendige for å klare seg selv. Oppgaven viser at aktiviteter kan være en effektiv tilnærming i arbeid med ungdommer, og at bruk av aktivitet kan åpne mange dører som kan gjøre overgangen til voksenlivet lettere. Ved hjelp av teori og forskning vil oppgaven ta for seg problemstillingen, samt at personlig refleksjon og praksiserfaring vil være fremtredende.

In Norway, the legal age of adulthood is when an individual turn eighteen. From this moment, the status of this individual changes from a teenager to an adult. Regarding the latter, this thesis seeks to identify the follow-up-strategies for childcare service individuals, and their transitioning into adulthood. Furthermore, the thesis will delve on whether the use of activities along with stable relations can contribute to make the transition-process more efficient for these newly independent adults. Teenagers with childcare experiences, often have severely challenging backgrounds. Additionally, they lack support and steady networks when entering this phase. A potential contact person from the childcare service can therefore function as a substitute for other caregivers, and their main task should contain assisting these individuals to mobilize their network, for these individuals to become independent efficiently. From a social pedagogical approach, activities can be used as a means in this process, which shall also include teaching them essential skills, to make them better equipped for their future followed by independence. This thesis will participate to showcase how activities are an effective approach to making the transition to adulthood easier for these individuals. Also, by using relevant theory and research, it will contribute to our understanding of how activities are significant for the argument being consigned. Personal reflection together with experience from a practice institution will also be prominent to answer the research question.

Innholdsfortegnelse

1.0 Sammendrag på norsk og engelsk	1
2.0 Innledning	3
2.1 Bakgrunn og barnevernsfaglig relevans	5
2.2 Avgrensning.....	6
2.3 Lover som regulerer ettervern	7
2.4 Sentrale begreper	8
3.0 Forskning og teori	11
3.1 «Ettervern - En god overgang til voksenlivet»	12
3.2 Ettervern – barnevernets siste mulighet til å hjelpe.....	12
3.3 Salutogenese og opplevelse av sammenheng	13
3.4 Sosialpedagogisk perspektiv.....	13
4.0 Diskusjon.....	15
4.1 Hvilke aktiviteter kan man bruke i arbeidet og hvordan vil dette være til hjelp?	15
4.2 Siste mulighet til å hjelpe ungdommene og kompensere for tidligere omsorgssvikt? ...	18
4.3 Å bli voksen i et system kontra i en familie	21
5.0 Avslutning.....	23
6.0 Referanseliste	25

2.0 Innledning

I den neste delen vil oppgaven illustrere et eksempel fra praksisplassen jeg var på, der vi blir kjent med ungdommen Lisa. Ved å analysere hennes livssituasjon, kan det bidra til en bredere og mer personlig forståelse overfor utfordringer som ungdommer i denne fasen kan møte på.

Jeg og mine kollegaer møter Lisa og hennes mor for første gang på et møterom. Lisa fyller snart 18 år, og skal derfor få oppfølging fra en ny tjeneste. Oppstartsmøtet går knirkefritt, og alle gleder seg til å ta fatt på denne reisen sammen. Lisa og familien hennes har hatt oppfølging fra barnevernet i lang tid, men fremover skal det kun fokuseres på Lisa og hennes behov. Et av delmålene vi satte opp på møtet var: «Lisa får støtte og bistand i overgangen fra å bo hjemme til å flytte for seg selv». Hun er ambivalent til å flytte, for hun er familiekjær, samtidig som hun vil bort derfra. Hun gleder seg til å bo for seg selv og være selvstendig, men er ikke helt sikker på hva det innebærer. Hun har et stort nettverk, men føler seg ofte ensom. På skolen går det trått, og hun er i konflikter store deler av uka. Altså er det flere områder Lisa trenger oppfølging på, og dette kommer til å prege prosessen med å gjøre Lisa forberedt til voksenlivet.

Som student får jeg være med helt fra starten, noe Lisa setter veldig pris på. Hun liker at jeg er ungdommelig, og siden vi er nær i alder finner vi fort tonen. Det var enkelt å bli kjent med Lisa, og hun krevde ikke mye av oss. Etter et par møter sier Lisa at hun er glad i oss, og gruer seg allerede til jeg blir ferdig i praksisen. Jeg møter henne alene noen ganger, og samtalene varierer. Noen ganger har jeg fått et oppdrag og en etablert agenda, og andre ganger møtes vi kun for å ha det hyggelig. Lisa er spesielt interessert i det å flytte for seg selv, men tar også opp temaer som skole, ensomhet og innkjøp av husholdningsutstyr. Jeg kan dele fra mine egne erfaringer om det å flytte hjemmefra, og den gjensidigheten i relasjonen setter hun pris på. Hun liker at jeg har svar, samtidig som hun er innstilt på at overgangen hennes kommer til å bli annerledes enn min var.

Ifølge norsk lov er man myndig, og ikke minst økonomisk selvstendig når man er 18 år, likevel kan det være vanskelig å være forberedt på voksenlivet og alt det innebærer i så ung alder. Mange barn som har fått oppfølging av barnevernet føler på en tomhet dagen de fyller 18 år, ettersom de da må klare seg på egenhånd. Andre gleder seg til å bestemme over sitt eget liv, og løsrive seg fra barnevernet. Ettervern er et mangfoldig begrep, men blir ofte betegnet som overgangen fra barnevernstiltak til voksenlivet, og handler i stor grad om hvordan man kan bistå ungdommer med å finne veien til den selvstendige tilværelsen på en god måte (Storø, 2012, s. 11). Ettervern er noe som bør tilbys alle barnevernsbarn som en hovedregel, men det er mange som ikke får tilbudet, og andre som takker nei. Flere unge i dag får støtte og bistand fra foreldrene sine eller andre i nettverket omtrent hele sitt voksne liv, mens unge med barnevernsbakgrunn kan ha utfordrende relasjoner til sine foreldre/nettverk, og mangler denne støtten. Ungdomstiden er utfordrende nok som den er, og perioden 16-25 år inneholder ustabilitet, identitetsutforskning, en følelse av å være midt imellom og ikke minst mange muligheter (Storø, 2012, s. 109). Å skulle klare seg selv i denne alderen er vanskelig for de fleste, og spesielt utfordrende uten støtte og et godt nettverk rundt seg. I tillegg har samfunnet forandret seg, ettersom unge i 20-årene definerer seg senere i voksenlivet enn før. Mange søker ulike alternativer å leve på, ulike studier og jobber, før man blir en fullverdig deltaker i samfunnet (Storø, 2012, ss. 38-39). Imidlertid kreves det mer av ungdommer med barnevernserfaring, og det forventes at de blir voksne og selvstendige raskt.

Denne oppgaven skal belyse hvordan man ved hjelp av aktiviteter kan gjøre overgangen til voksenlivet lettere for ungdommer som har ettervern. Det er ikke skrevet mye om bruk av aktiviteter i ettervernsarbeid, for man fokuserer ofte på selvstendiggjøring og løsrivelse i arbeidet med de eldste ungdommene, og det kan virke som man prøver å få ungdommene til å bli voksne raskest mulig. Ofte bruker man aktiviteter kun i en miljøterapeutisk kontekst på en institusjon eller som belønning. Aktiviteter kan være psykisk og fysisk helsefremmende, og på bakgrunn av det vil jeg slå et slag for bruk av aktiviteter i alt barnevernsarbeid. Likevel må aktivitetene være meningsfulle, og være et ledd i utvikling og endring. Det å vise frem nyttige aktiviteter og ferdigheter, lære med ungdommene, og ikke minst være et godt forbilde er alfa og omega i denne livsfasen. Det vil derfor legges vekt på å beskrive aktiviteter som er læringsfremmende og praktiske, samtidig som oppgaven nevner kort om andre metoder.

Aktivitetene kan være alt fra bilturer til samtaler i skog og mark, men også praktiske gjøremål som å lage middag sammen, eller søke om lån og stipend, for å nevne noe. "Learning by

doing” og “mestring gjennom ferdighetslæring” er to relevante nøkkelkonsepter som oppgaven vil bygge på. Jeg har tro på at man alltid kan lære seg en ny ferdighet, og at man ved hjelp av mål og utfordringer kan utvikle seg selv. Oppgaven skal se på hva de unge trenger i overgangen til voksenlivet, hvordan en kontaktperson kan tilrettelegge for dette gjennom aktiviteter og ferdighetslæring, og om ettervern er barnevernets siste mulighet til å hjelpe. Oppgaven består av 4 deler, og er inndelt i innledning, forskning og teori, diskusjonsdel og avslutning. Det vil bli gjort rede for den barnevernsfaglige relevansen, avgrensning, lovgivning, sentrale begreper og helt til slutt konkludere i henhold til problemstillingen.

2.1 Bakgrunn og barnevernsfaglig relevans

Bakgrunnen for denne oppgaven er en stor interesse for de to temaene ettervern og aktiviteter. Vi har hatt om aktiviteter gjennom hele studieløpet, og jeg har forstått at dette er en effektiv tilnærming. Vi har fått innblikk i ulike aktiviteter vi kan bruke i arbeidet på skolen, som kan være alt fra en samtaleåpner til noe man kan gjøre som en belønning. Vi har fått prøvd ut forskjellige metoder gjennom ferdighetstrening, obligatorisk aktivitets-fag og gjennom praksis. På den ene siden kan aktiviteter være lystbetont og kan gjennomføres uten en agenda, og på den andre siden kan man bruke aktiviteter til å øve seg på praktiske og sosiale ferdigheter man har bruk for senere i livet. På praksisen fikk jeg mulighet til å kombinere aktiviteter med jobben, og de fleste gangene innebar dette en agenda hvor målet kunne være at ungdommene skulle lære seg noe eller forberedes til noe. Jeg har i løpet av tiden i praksis bidratt med viktig kunnskap og ferdigheter til de som skulle flytte for seg selv, som jobbet eller som slet på skolen. De trengte oppfølging av det dagligdagse, men de trengte også emosjonell støtte og at noen så dem.

På praksisplassen var det et eget team som jobbet med ungdommer som får ettervern, og det var der jeg fikk innblikk i hvor viktig denne hjelpen og støtten var for ungdommene i den livsfasen de befant seg i. Ettervern har vært mye omdiskutert de siste årene, og i tillegg opplever jeg at det er få som vet hva det går ut på. Dessuten har vi hatt lite undervisning om dette på studiet, og det er lite informasjon å hente om temaet fra akademisk litteratur vi har hatt på pensum. Fra 1.januar 2021 ble aldersgrensen for ettervern hevet til 25 år, mot tidligere 23 år. Dette ble begrunnet i forskning som viser at unge voksne med barnevernserfaring ofte

trenger hjelp over lengre tid for å mestre overgangen til voksenlivet. I tillegg til at de som mottar ettervern klarer seg bedre senere i livet enn ungdom som ikke mottar dette. «En utvidelse av aldersgrensen vil bidra til å gi unge i barnevernet et tilbud som er mer på linje med det de fleste unge i Norge i dag får av sine foreldre» (Barne- og familiedepartementet, 2020). Hevingen av aldersgrensen har også nær sammenheng med regjeringens mål om å redusere utenforskap blant unge voksne. Jeg er selv i aldersgruppen 18-25 år, og kunne derfor relatere meg til noen av utfordringene ungdommene fra praksisplassen sto overfor. Det ga meg mer lyst til å “forske” på denne gruppen og overgangen til voksenlivet. Videre var det også interessant å studere om overgangen, og om den på noen måte kan bli lettere. Bruk av aktiviteter kan bidra til å dekke ungdommenes behov, og på bakgrunn av dette blir min problemstilling som følgende:

Hvordan kan bruk av aktiviteter være en effektiv tilnærming som gjør overgangen til voksenlivet lettere for ungdom som har ettervern?

2.2 Avgrensning

Avgrensning og konkretisering av problemstillingen er nødvendig for at ikke oppgaven skal bli for omfattende. Med tanke på teori og forskning vil noe av den nyeste forskningen bli brukt, samt relevant teori, og bøker/artikler som gir mye kunnskap. Det vil kun bli brukt norsk litteratur, selv om mange av de samme forskerne og forfatterne har publisert artikler på engelsk. Grunnen til dette er at oppgaven skal undersøke hvordan ettervernet oppleves i Norge, og den norske litteraturen er omfattende nok til å undersøke dette på en god måte. Aktivitetene vil være avgrenset til praktiske aktiviteter en ungdom kan gjøre sammen med kontaktpersonen sin, noe som var nødvendig da det finnes utallige aktiviteter man kan gjøre. Fokusområdet vil derfor være praktiske aktiviteter, som er meningsfulle, utfordrer og er nyttig for utviklingen til ungdommen. På grunn av omfang, vil ikke oppgaven gå inn på ungdommer som har fosterhjem eller institusjon som tiltak, og heller ikke enslige mindreårige. Det vil fokuseres på ungdommer som får oppfølging av en kontaktperson, i samsvar med min erfaring fra praksis, men som kan ha andre tiltak i tillegg, som økonomisk stønad, bolig med oppfølging eller egen hybel for å nevne noe. Det er viktig å nevne at ettervernstiltak kan være så mangt, og at det derfor var nødvendig å begrense dette.

2.3 Lover som regulerer ettervern

Ettervern er nevnt i barnevernloven to steder; § 1-3 andre ledd og § 4-15 fjerde ledd. Andre relevante paragrafer er barnets beste, tiltaksplan og medvirkning. Disse paragrafene er tatt med for å få en bredere forståelse av hva som er viktig i ettervernsarbeid, og for å forstå hva paragrafene om ettervern innebærer.

Når barnet samtykker, kan tiltak som er iverksatt før barnet har fylt 18 år, opprettholdes eller erstattes av andre tiltak som er omhandlet i denne lov inntil barnet har fylt 25 år. Jf. likevel § 4-24 tredje ledd. Opphør av tiltak ved fylte 18 år og avslag på søknad om tiltak etter fylte 18 år skal regnes som enkeltvedtak og skal begrunnes ut fra hensynet til barnets beste, jf. § 4-1. (Barnevernloven, 1992, § 1-3).

Denne paragrafen sier at barnet (ungdommen) må samtykke til at man viderefører eller erstatter tiltak man har hatt i barnevernet. Hvis man får avslag på ettervern skal dette regnes som enkeltvedtak, slik at ungdommen har mulighet til å klage. Avslaget må også begrunnes ut fra hensynet til barnets beste. Hvis ungdommen selv sier nei, skal det også være et enkeltvedtak, og man skal ha muligheten til å ombestemme seg. Barnets beste er nedfelt i barnevernloven § 4-1, og ansees som overordnet og grunnleggende for alt barnevernsarbeid. Der står det at valg av tiltak alltid skal skje ut fra en vurdering av hva som er til det beste for barnet, og det skal «legges vekt på å gi barnet stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen» (Barnevernloven, 1992, § 4-1). For mange ungdommer vil det være til det beste å få fortsette å bo der man bor siden man er midt i et videregående skoleløp og fortsatt har behov for støtte og oppfølging. Det står heller ingenting i loven om hvilke tiltak som kan videreføres, så dermed gis det anledning for barnevernet å være kreative i utformingen av tiltaket (Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet, 2011, s. 3).

I god tid før barnet fyller 18 år, skal barneverntjenesten i samarbeid med barnet vurdere om plasseringen skal opprettholdes eller om barnet skal motta andre hjelpetiltak etter fylte 18 år. Dersom barnet samtykker skal barneverntjenesten utarbeide en plan for framtidige tiltak. Planen kan endres. (Barnevernloven, 1992, § 4-15).

I denne paragrafen fremgår det at man skal være tidlig ute med planleggingen, for å kunne gjøre overgangen best mulig for barnet. Med plan menes det en tiltaksplan, og det er nedfelt i barnevernloven § 4-5. Der står det at barneverntjenesten skal utarbeide en tidsavgrenset tiltaksplan når hjelpetiltak vedtas. Den skal evalueres regelmessig, samtidig som barneverntjenesten skal følge opp barnet nøye for å se om tiltakene er nyttige (Barnevernloven, 1992, § 4-5). Evalueringen skal skje i samarbeid med barnet da alle barn har en rett til medvirkning i alle forhold som vedrører barnet. De skal også få relevant og tilpasset informasjon, slik at de kan ta den avgjørelsen som er best for dem (Barnevernloven, 1992, § 1-6 og § 6-3). Medvirkning er et nødvendig grunnlag for at tiltaket som blir iverksatt skal fungere etter sin hensikt, og en forutsetning for dette er at ungdommen har tillit til sin saksbehandler. Ved hjelp av en god relasjon vil det være enklere å formidle sine ønsker og stille spørsmål, noe som kan være avgjørende for at ungdom ser muligheten for og nytten av ettervern (Paulsen, 2016a, s. 13). Ved å legge til rette for god medvirkning kan man sammen finne ut av motivasjon, ønsker og behov for tiltaket.

2.4 Sentrale begreper

Relasjoner

Det tar tid å bygge en god relasjon, men det kan være viktigere enn noen annen metode eller teknikk. I arbeid med ungdom kan det være helt nødvendig å bruke lang tid på relasjonsbygging for i det hele tatt å ha noen sjanse til å påvirke eller nå inn til den unge (Røkenes & Hanssen, 2012, s. 28). I tillegg kan ungdommene ha opplevd mange brudd i relasjoner tidligere, og kan derfor ha problemer med å stole på folk. De vil derfor trenge mer tid på å bygge relasjoner (Paulsen, Aune, Melting, Stormyr & Berg, 2017). Relasjonen er spesielt betydningsfull i ettervernsarbeid, og en god og støttende relasjon til en kontaktperson vil kunne fremme endring og motvirke marginalisering (Storø, 2012, s. 133). Ungdommen bør selv få velge kontaktperson, både på grunn av medvirkning og matching. Det må være en voksen som ungdommen stoler på og respekterer, og som de tror kan være til nytte i overgangen (Storø, 2012, s. 141). Ofte blir man tildelt en kontaktperson hvis man kommer i kontakt med nye tjenester og tiltak, og det kan være vanskelig for mange unge med tanke på at mange har opplevd tillitsbrudd og brutte relasjoner tidligere. Derfor er relasjonsbygging en sentral del av oppfølgingen, og noe man må bruke god tid på.

En god relasjon er et resultat av en samhandling mellom bruker og fagperson, og skal skape trygghet og tillit. I tillegg skal man oppleve troverdighet og tilknytning (Røkenes & Hanssen, 2012, s. 27). Når man opplever dette utvikler det seg en bærende relasjon, og den relasjonen skal kunne bære den hjelpen som gis, samtidig som det å være i relasjonen skal være en hjelp i seg selv (Røkenes & Hanssen, 2012, s. 19). Gode relasjoner kan bidra til medvirkning, ved at det blir lettere å stille spørsmål og ytre sine meninger. Sånn sett kan medvirkning og en god relasjon være gjensidig forsterkende ved at medvirkning bidrar til en god relasjon og en god relasjon bidrar til medvirkning. Hva man ser på som en god relasjon vil være individuelt, men ofte når ungdommer snakker om dårlige relasjoner beskriver de at de føler de blir behandlet som saker og ikke personer. Dette fører til at de begrenser relasjonen, og ikke får like mye utbytte av den. Dette kan føre til manglende medvirkning, nye tillitsbrudd og usikkerhet (Paulsen, 2016a, s. 12). I verste fall kan det bidra til at man løsriver seg for tidlig fra systemet, og havner i et dårlig miljø hvor man ikke tar vare på seg selv. Da vil mye av arbeidet man allerede har gjort føles forgjeves.

Aktiviteter

Aktivitet kan være så mangt; alt fra lek til lønnet arbeid, dagligdagse rutiner, sport og hobbyer. Aktivitet er det vi gjør, og vil variere fra person til person. Hva vi liker å gjøre påvirkes blant annet av interesser, alder, kjønn, miljø og livssituasjon. Aktiviteter gir muligheter, er helsefremmende, gir mestring og nye ferdigheter, og er derfor et viktig instrument i barnevernsarbeid. Det er en anerkjent måte å få barn eller ungdom til å gjøre positive ting på, og en mulighet for dem til å kjenne på mestring og glede. Det er ofte gjennom aktiviteter man skaper et rom for å knytte relasjoner som varer, samtidig som det kan være et pusterom i en hektisk hverdag. Aktivitetene vil derimot ikke ha noen hensikt uten en god relasjon, så derfor går de to begrepene hånd i hånd i denne oppgaven. Da det finnes svært mange aktiviteter, vil oppgaven kun belyse praktiske aktiviteter som man kan lære noe av. Aktivitetene man gjør i barnevernsarbeid må være tilpasset, det må gi mening og passe til behovet til ungdommen (Kvaran & Holm, ss. 76-78). I barnevernssammenheng er det ofte snakk om «det felles tredje», som er aktiviteter man gjør sammen for å nå et felles mål, noe man fokuserer på sammen som kan bidra til læring, mestring og utvikling.

For å ha nytte av ettervernet og aktivitetene man gjennomfører må man derfor være motivert. Det er også viktig for å kjenne på at det man gjør er nyttig og noe man har behov for.

Motivasjon henger sammen med mestring og opplevelsen av sammenheng. Mestring av aktiviteter gir mestringsfølelse, og man får et bedre selvbilde og større tro på seg selv. Det er derfor viktig å fokusere på individenes ressurser, og ikke være problemrettet (Kvaran & Holm, s. 78). Vi trenger alle noe å strekke oss etter, og når vi klarer det vi har sett for oss, øker selvtilliten og gir oss mestringsfølelse. Dette gjør oss på nytt motivert til å utføre handlinger som får oss til å føle på dette igjen og igjen. Å prøve ut ting i en trygg setting kan øke motivasjonen og styrke selvbildet til ungdom med mange negative erfaringer i livet, og de vil ha godt utbytte av å oppleve gode og positive erfaringer, slik at de kjenner på mestring (Bjørknes et.al, 2018, s. 74). Overaktivisering og feil type aktiviteter kan gi motsatt effekt, og kan stagnere utviklingen og føre til tillitsbrudd. Motivasjon, lyst og glede kan bli borte, og her må man finne en balanse som alle trives med, i samarbeid med ungdommen.

3.0 Forskning og teori

Teorien i denne oppgaven vil være sosialpedagogikk, opplevelse av sammenheng, samt nyere forskning på temaet ettervern. Det teoretiske vil bli knyttet sammen, siden de alle viser viktige aspekter ved temaet. Andre relevante temaer vil i tillegg være relasjonsbygging, medvirkning og nettverk. Victoria Paulsen, seniorforsker ved NTNU Samfunnsforskning, har skrevet mange rapporter/artikler om ettervern, men kun den nyeste og mest omfattende rapporten vil bli presentert. Imidlertid vil flere av hennes studier være sentrale i oppgaven, da hun har bidratt med mye forskning om temaet. Bøker som i stor grad har blitt benyttet for å besvare oppgavens problemstilling er Ettervern og overgang (Storø, 2012), samt andre bøker fra tidligere studieår; Bære eller breste (Røkenes & Hanssen, 2012), Barnevernsfaglig miljøterapi (Kvaran & Holm, 2012) og Sosialpedagogikkens mangfold (Bjørknes et.al, 2018).

Forskning viser at unge voksne med barnevernserfaring ofte trenger støtte over lengre tid for å mestre overgangen til voksenlivet enn ungdommer flest. Samtidig viser forskningen at de som får videre oppfølging fra barnevernet etter fylte 18 år, klarer seg bedre senere i livet enn ungdom som ikke mottar dette tilbudet. Det har derfor vært mange, både forskere, organisasjoner og unge med barnevernserfaring, som har stått på for å heve aldersgrensen for ettervern fra 23 til 25 år. De har vist i sin forskning at ettervernet må styrkes, utvikles og forlenges for å kunne gi ungdommene den hjelpen de har behov for. Målsettingen med ettervern er at ungdommene skal få nødvendig hjelp og støtte i overgangsfasen til en selvstendig voksentilværelse. Imidlertid trenger de lenger tid enn andre ungdommer på å tilpasse seg, bestemme seg, og på å gjennomføre utdanning og skaffe seg stabilt arbeid slik at de kan stå støtt på egne ben. Ifølge Mari Trommald, direktør i Bufdir, er fleksibilitet, nettverksfokus og samarbeid med andre instanser sentralt i ettervernsarbeid. Samtidig som relasjoner, støtte og medvirkning er viktige faktorer for et nyttig tilbud (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2021).

Jan Storø skriver i sin bok "Ettervern og overgang" (2012, s. 12) at temaet ettervern i perioder har vært usynlig i forskning, teori og faglig diskusjon i barnevernet, men at det på 2010-tallet ble økende interesse for temaet. Temaet har vel aldri vært så relevant som nå, da retten til ettervern ble styrket tidligere i år og flere ungdommer får tilbud om det. Det er fortsatt lite norsk forskning på området, hvis man sammenligner med andre temaer innen barnevern, og denne gruppen unge blir på mange måter glemt av mange. Man prioriterer ofte de yngre

barna, undersøkelser og å overholde frister istedenfor å bruke ressurser på de eldste ungdommene (Paulsen et.al, 2020, s. 7).

3.1 «Ettervern - En god overgang til voksenlivet»

Rapporten “Ettervern - en god overgang til voksenlivet” (Paulsen et.al, 2020) viser at tilbudet i det kommunale barnevernet må styrkes og utvikles for å kunne møte behovene til ungdommene som mottar ettervern. Den omfattende rapporten er bestilt av Bufdir, og er et samarbeid mellom NTNU Samfunnsforskning og UIT gjennomført i perioden 2014-2020. Gjennom intervjuer med 70 ungdommer og 73 ansatte har forskerne konkludert med at ettervernstilbudet ikke er godt nok, og at ungdommene har behov for mer oppfølging. Manglende informasjon og planlegging fører til en usikkerhet og utrygghet hos ungdommene, og de overlates til seg selv på et sårbart punkt i livet. Imidlertid kommer forskerne med flere ulike forslag til hvordan tilbudet kan styrkes, slik at tilbudet kan oppleves nyttig for dem som trenger det. Til tross for en del utfordringer og forbedringspotensialer peker mange ungdommer på viktigheten av ettervernet, og det er svært mange som trenger dette. De opplever et særlig behov for videre oppfølging av barnevernet knyttet til det å kunne håndtere en brå overgang til voksenlivet, og flere mente det ga en trygghet å vite at barnevernet var der for dem. Mange ungdommer gir uttrykk for behov for støttende relasjoner og oppfølging knyttet til utdanning, fritidsaktiviteter og bolig i overgangen til voksenlivet og selvstendighet.

3.2 Ettervern – barnevernets siste mulighet til å hjelpe

Kunnskapsoppsummeringen fra Fellesorganisasjonen (FO) viser hvor viktig en tydelig rett til ettervern fra 18 til og med 25 år er, for å sikre ungdom i barnevernet en trygg overgang til voksenlivet. Backe-Hansen (2018) viser i oppsummeringen til forskning og statistikk som forteller at barnevernets barn ofte sliter mer enn folk flest i overgangen til voksenlivet, og at et ettervern som varer lenger hjelper lenger. Dermed vil ettervern ikke bare være viktig for ungdommen, men også for samfunnet, fordi ungdommen ikke faller utenfor.

Oppsummeringen peker på at ulik form for støtte, relasjoner og medvirkning er viktig for å få til en god overgang. Videre viser de til en rekke begrensninger med dagens ettervernstilbud. Ønsket til FO med denne rapporten var å heve aldersgrensen for ettervern, ved å vise hvorfor det er så viktig. Det har de blitt hørt på, da aldersgrensen nå er hevet. Oppsummeringen peker

også på påstanden om at ettervern er barnevernets siste mulighet til å hjelpe, noe som vil bli drøftet i diskusjonen.

3.3 Salutogenese og opplevelse av sammenheng

Begrepe salutogenese og opplevelse av sammenheng (OAS) er utviklet av sosiologen Aaron Antonovsky. Salutogenese handler om hvorfor mennesker klarer seg bra til tross for store påkjenninger. Det betyr helsens opprinnelse, og teorien fokuserer på hva som fremmer god helse, mestring og velvære. Det salutogene perspektivet står dermed i motsetning til det patogene perspektivet, som baserer seg på sykdoms- og risikofaktorer (Kvaran & Holm, ss. 72-73). Antonovsky mente at “en salutogen tankegang er ikke bare en forutsetning for, men tvinger oss til, å jobbe for å utforme og fremme en teori om mestring” (Antonovsky, 2012, ss. 36-37). Antonovsky knytter mestring til OAS, og mente det var viktig å fokusere på ressurser, det som gjør livet bedre for oss og jobbe videre med det som gir den enkelte økt livskvalitet, fremfor diagnoser og sykdom. OAS er avhengig av forholdet mellom tre komponenter; begripelighet, håndterbarhet og meningsfullhet. De tre komponentene handler om å forstå situasjonen man befinner seg i, opplevd mulighet til å kunne mestre de kravene som stilles og at handlingen oppleves som meningsfull og er overkommelig. Man kan altså ha en sterk eller svak OAS, hvor motivasjon og tro på seg selv vil være nøkkelfaktorer for hvordan man takler situasjonen (Antonovsky, 2012, ss. 38-41; Bjørknes et.al, 2018, ss. 68-69).

3.4 Sosialpedagogisk perspektiv

Sosialpedagogikken har eksistert i flere århundrer, og tilnærmingen kan tolkes på mange forskjellige måter. Innholdet er derfor utrolig mangfoldig. Sosialpedagogikkens grunnsetning kommer fra den tyske filosofen Paul Natorp: «mennesket blir kun menneske gjennom menneskelige fellesskap» (Bjørknes et.al, 2018, s. 140). Sosialpedagogikken er et rammeverk for å forstå barns vekst og utvikling, og i praksis er det et engasjement over tid hvor man kan skape læringsmuligheter som gir positiv erfaring. Sentralt i denne teorien er tilrettelegging, og at vi lærer i samspill med andre mennesker, og under påvirkning fra samfunnet rundt oss. Det er også et fremtidsfokus der man er opptatt av utvikling og vekst, og ikke fortid og problemløsning (Bjørknes et.al, 2018, s. 122). Det er et mål om å tilrettelegge for at de man arbeider med og omgås blir inkluderte deltakere i samfunnet. Sosialpedagogikken er dermed

sentral med inkluderingsideologien da barnevernspedagogens jobb er å hjelpe barn/unge som befinner seg i ulike risikosituasjoner der de står i fare for ekskludering/marginalisering (Bjørknes et.al, 2018, ss. 81-82). I denne oppgaven vil sosialpedagogikk ses i sammenheng med aktiviteter, og etableringen av «det felles tredje».

Relasjon er også et viktig element i sosialpedagogikken, da det er avgjørende med en god og trygg relasjon for å nå mål, og for at barnet skal tørre å uttrykke meningene sine. Ifølge Storø (2012, s. 22) er det i relasjonelle utvekslinger den unge får mulighet til å utvikle seg, og et sosialpedagogisk perspektiv kan dermed bidra til å ivareta blant annet viktige funksjoner som støtte og tilrettelegging. Siden sosialpedagogikk inneholder mye, og kan tolkes forskjellig kan den også oppleves som uoversiktlig. Tilnærmingen er flerfaglig, dialektisk og helhetlig, og gir dermed grunnlag for subjektiv tolkning av hvordan man best bruker tilnærmingen i arbeidet (Bjørknes et.al, 2018, s. 13). Derfor stilles det også spørsmål ved om sosialpedagogikk er en tilstrekkelig fagdisiplin med metoder, verdier og teorier for dagens barnevernsfelt (Kvaran & Holm, s. 104).

4.0 Diskusjon

Diskusjonsdelen kommer til å drøfte spørsmål og påstander som bygger opp under problemstillingen. Dette vil bli sett i en sammenheng med praksishistorien.

Den ene dagen handler vi inn litt kjøkkenutstyr, og Lisa får en klump i halsen når hun drar kortet til moren og ser prisen. Hun er spent på hvordan det skal gå med økonomien, men vi følger opp, blir med på møter med Nav og er en guide gjennom virvar av søknader og ting som må ordnes. Vi drar på visninger, og på cafe, der Lisa gladelig bretter ut om livet sitt. Bolig med husvert tilbys Lisa etter en stund, og hun takker ja. Det passer henne midt i blinken, for da er det noen som kan passe litt på henne, og som hun kan ta kontakt med. Moren til Lisa er urolig og bekymret, for Lisa er ikke flink til å be om hjelp, noe som kan bli utfordrende for husverten. Det skjer utfordrende ting i løpet av denne perioden, blant annet forsøk på en overdose og store utfordringer på skolen, noe som krever omprioritering av målene på tiltaksplanen. Lisa har gitt uttrykk for at det å flytte ut er det som holder henne oppe, hennes eneste motivasjon i livet. Derfor prøvde vi å hjelpe henne så godt vi kunne på veien mot egen bolig, og spesielt alt det praktiske som skal ordnes og læres, i tillegg til å gi emosjonell støtte. Å flytte for seg selv er bare en av mange overganger man går gjennom, og bare et av mange mål vi skulle jobbe med.

4.1 Hvilke aktiviteter kan man bruke i arbeidet og hvordan vil dette være til hjelp?

Forskningen viser at ungdommer som får ettervern har mange behov, og derfor tenker man kanskje ikke at aktiviteter er noe som bør bli satt i fokus. Likevel vil praktiske ferdigheter alltid være nyttige, og mange aktiviteter kan være et godt verktøy i arbeidet. Spesielt fordi det er et stort behov for praktisk støtte, i tillegg til emosjonell og økonomisk støtte i denne fasen (Backe-Hansen, 2019). Hvis målet er å flytte for seg selv vil aktiviteter som å gå på visning sammen, handle inn husholdnings-utstyr, og engasjere seg i samtaler om det å bo alene være ypperlige aktiviteter. Ifølge Storø (2012, s. 128) inngår dette i forberedelsesfasen, hvor ungdommene forberedes på det å skulle bli selvstendig.

Selv om det kan være behov for at man ikke har en etablert agenda en dag, vil ikke dette være hensiktsmessig å gjøre altfor ofte. Denne typen aktivitet kan være godt for både den ansatte og ungdommen, og kan gjøre at man utforsker nye temaer sammen, spesielt om man ikke

kjenner hverandre så godt. Derfor kan man ikke utelukke slike aktiviteter helt i arbeidet, og spesielt ikke i starten av en relasjon.

Hun hjelper meg med de praktiske sakene. Hvis jeg har noen spørsmål, så spør jeg og så finner vi ut av det i lag. Og så har jeg noen å være i lag med. Vi drar ut og spiser og gjør noe litt artig.

Dette er et utsagn fra en av ungdommene som ble intervjuet til rapporten, og hun viser til at hun får både praktisk hjelp, veiledning og sosial støtte fra sin kontaktperson. Kontaktpersonen virker å være fleksibel, ettersom det er rom for å finne på noe hyggelig sammen, parallelt med det praktiske de gjør sammen (Paulsen et.al, 2020, s. 117).

Da aktivitet og relasjon henger sammen, må kontaktpersonen og ungdommen planlegge godt hva man trenger for å få best utbytte av tiltaket. Tiltakene og målene skriver man i tiltaksplanen, som man evaluerer jevnlig sammen med ungdommen. Aktiviteter kan bidra til struktur, kompetanse og mestring hvis det blir gjort riktig (Simensen, 2013). Ofte er det mer press på at man må bruke tiden mer effektivt i arbeid med ungdommer, fordi det er den siste muligheten barnevernet har til å hjelpe de. Derfor blir det viktig å fokusere på ressurser, muligheter, og metodene som fungerer positivt fremfor metoder som er svake. Støtte med sikte på å overvinne motgang er viktig, samtidig som det å fremme muligheter for optimisme. Å støtte de unge i å realisere ønsker om et bedre liv, gjennom å skape anledning til vekst er noe de unge vil dra nytte av på lengre sikt (Backe-Hansen, 2019). Det henger sammen med det salutogene perspektivet, og opplevelsen av sammenheng.

Den totale opplevelsen av sammenheng styrkes ved at graden av begripelighet, håndterbarhet og meningsfullhet styrkes. Dette kan gjøres ved at ungdommene deltar i nøye utvalgte aktiviteter over tid. Ungdommene kan dermed erfare at de har kompetanse til å møte de kravene som stilles til dem, i tillegg kan det gi dem økt kompetanse til å håndtere motsetningsfylte situasjoner. Deltagelse i aktiviteter øker sannsynligheten for at ungdommene opplever at det er verdt å engasjere seg i utfordringene livet deres byr på (Simensen, 2013). Man vil derfor kunne fungere godt på tross av en krevende hverdag om man har stor grad av opplevelse av sammenheng.

Det å kunne bistå den unge med å komme inn i et miljø knyttet til aktiviteter vil være godt

ettervernsarbeid. Det å drive med noe på fritiden kan motvirke kjedsomhet, og er en arena for mestringsmuligheter. Fritidsaktiviteter gir mulighet for mestring av selve aktiviteten og mestring av sosiale ferdigheter. Her kan man etablere nye nettverk, og få nye opplevelser, samtidig som man kan lokke frem ressurser som allerede ligger hos ungdommen. Dette kan være nyttig for å mestre hverdagslivets praktiske og følelsesmessige utfordringer og oppgaver (Paulsen, 2018, s. 84). Dermed har aktiviteter en egenverdi for den unge, og det er lavere terskel til å prøve og feile på denne arenaen (Storø, 2012, ss. 150-151).

Selv om det finnes mange positive sider ved aktiviteter er det ikke alt som passer til alle. Noen vil kanskje ikke ha like stort utbytte av det, og det er mange faktorer man må tenke over. Som kontaktperson må man forsøke å skreddersy et tilbud til den aktuelle ungdommen, da alle vil ha forskjellige behov. Noen må introduseres for aktiviteter tidlig, og andre sent. For noen kan det oppleves retraumatiserende å utføre visse typer aktiviteter, noe som kan ha en negativ virkning på relasjonen. For andre kan enkelte aktiviteter være for utfordrende, og kan skape negativitet, og liten tro på seg selv. Da vil aktivitetene bli destruktive, og det kan være vanskelig å finne tilbake. Det å bli kastet inn i noe nytt kan føre til nederlag, spesielt uten tilstrekkelig veiledning og støtte. Nederlag fører gjerne til nye brudd, og kan i verste fall føre til en negativ spiral som gjør det vanskeligere å etablere seg i voksenlivet (Breimo et.al, 2015).

Det kommer frem i rapporten til Paulsen et.al (2020) at ungdommer har mange behov i ettervernet, men spesielt har de behov for støtte, både i det private og offentlige nettverket, oppfølging av økonomi, bolig og skolegang, samt kontakt med andre instanser. Man skal prøve å forberedes til det som kommer, og derfor er planlegging, problemløsning og å lære seg ny kompetanse viktig i ettervernsarbeid. Det siste punktet peker både på ferdigheter i å ta vare på seg selv og samhandlingsferdigheter. Det vil eksempelvis innebære alt fra hygiene og matlaging, til å spørre etter hjelp når man trenger det og delta i positive relasjoner (Storø, 2012, s. 112). Dette må man bli introdusert for, og øve seg på i trygge settinger.

Følgelig er ikke aktiviteter alene noe som vil fremme god utvikling og gjøre overgangen til voksenlivet lettere, men det kan være en god inngang til det. Bruk av aktiviteter i arbeidet kan åpne muligheter og være en inngang til nye nettverk, interesser og ferdigheter, noe som vil diskuteres i neste avsnitt.

4.2 Siste mulighet til å hjelpe ungdommene og kompensere for tidligere omsorgssvikt?

Det finnes ikke bare et svar på hva som er en god overgang til voksenlivet. Overgangen til voksenlivet er vanskelig for folk flest, men spesielt vanskelig for de som har vært avhengig av barnevernet for å ha en stabil omsorgssituasjon. «Vi kan se det ved at disse ungdommene, som har de svakeste forutsetningene for å komme gjennom overgangen på en god måte, samtidig er de som må klare det med minst støtte» (Storø, 2012, s. 27). Generelt vil en god overgang bestå av støtte, gode relasjoner og mestring. Det er heller ikke snakk om én enkelt overgang, men en prosess med flere overganger. Mye av arbeidet vil handle om nettverksjobbing, å knytte nye relasjoner og/eller gjenoppta gamle relasjoner.

Backe-Hansen (2018) viser til at ettervern er barnevernets siste mulighet til å hjelpe - det vil si at etter ettervernet er ungdommene på egen hånd. De kan selvfølgelig få hjelp til å oppsøke andre tjenester mens de får oppfølging, men hvis barnevernet og spesielt kontaktpersonen legger inn en skikkelig innsats i denne fasen, kan det bidra til et positivt utfall for ungdommene, og de vil da ikke trenge like mye assistanse senere i livet.

Fra et sosialpedagogisk perspektiv er ettervernsungdom en tydelig marginalisert gruppe, da de har få forbindelser til fellesskapsfunksjoner i samfunnet, og i liten grad deltar i utdanning, arbeidsliv og organiserte fritidsaktiviteter. Som følge av belastninger i oppveksten og psykiske vansker er de i spesiell risiko for å falle utenfor. Denne risikoen forsterkes hvis de ikke har et støttende nettverk rundt seg (Backe-Hansen, 2018, s. 9; Storø, 2012, s. 90).

Ettervern kan være et viktig tiltak særlig for de som sliter med rus, kriminalitet, eller for de som faller utenfor skole, utdanning og jobb (Barne- og familiedepartementet, 2020). Et godt ettervernstilbud er derfor avgjørende for å sikre at ungdommer ikke faller mellom to stoler i overgangen, og tilbudet kan derfor redusere risikoen for utenforskap på lang sikt (Paulsen et.al, 2020, ss. 14-15).

Målet er at de skal bli selvstendige og forberedes til et liv etter ettervernet, og her kan tiltak som familieråd, nettverksmøter eller andre tiltak som mobiliserer nettverket til ungdommen være til stor hjelp. Flere unge forteller om ensomhet etter at de flytter for seg selv, og de har behov for støtte både sosialt, praktisk og emosjonelt. Derfor er det viktig for dem at de finner noen i nettverket sitt som kan hjelpe dem senere slik som ungdommer flest får hjelp fra

familie eller andre nære i sin krets. Mange etterverns-ungdommer forteller at kontaktpersoner i barnevernet blir en erstatning for manglende nettverk, og føler ofte at de blir overlatt til seg selv når tiltak opphører (Paulsen, 2016b). Godt nettverksarbeid er derfor avgjørende for å finne personer i nettverket som kan være der for ungdommene når tiltaket avsluttes.

For mange blir det å miste eller avslutte ettervernet som å oppleve en ny omsorgssvikt. Samtidig må innholdet i ettervernet være nyttig for at det i det hele tatt skal ha noen hensikt. Kvaliteten på ettervernet må være slik at barnet blir hørt og at tiltakene tilpasses den enkelte. Ungdom som har vært i barnevernets omsorg har ikke fått samme grunnmuren som andre barn, eller har ikke nådd et modenhetsnivå når de er 18 år som gjør det forsvarlig å slippe dem (Odland, 2018a). Selv om man aldri kan kompensere for omsorgssvikt, og fordi ungdommene alltid vil ha historien sin med seg, er ettervern likevel en mulighet for å gjøre et stykke arbeid som kan ha stor betydning for ungdommene.

Mange barnevernsungdommer er veldig motstandsdyktige, og det er viktig å ikke undergrave det, men utvikle det, og dermed hjelpe den unge til å hjelpe seg selv. Mange av ungdommene har erfaringer som andre unge på samme alder ikke har, og på flere områder kan de stille sterkere, være mer motiverte og utnytte mulighetene de får på en bedre måte. Dette kan bidra til at de motbeviser seg selv og den oppveksten de har hatt (Storø, 2012, s. 90).

Det vil kreve viljestyrke og motivasjon for å få til det livet man faktisk ønsker seg. Ved hjelp av aktiviteter og ved å lære seg ferdigheter man trenger, kan overgangen derfor oppleves lettere. Man trenger å vite hvordan man betaler regninger, hvordan man vasker opp tallerkener og hvordan man skifter en lyspære. Selv om disse elementene virker som mikronivå problemer, er det fortsatt viktig for ungdommene å vite at de kan klare det på egen hånd. Det kan være mye de ikke har lært hjemmefra eller på skolen, som mange andre tar for gitt. Sammen med kontaktpersonen kan ungdommen ytre sine ønsker, håp og drømmer, og de kan sammen lære ting som er nyttige å kunne. Derfor blir betydningen av relasjonen så viktig i arbeidet.

I et relasjonelt perspektiv vil en balanse mellom å gi oppfølging, og å legge til rette for selvstendighet være av stor betydning i ettervernsarbeidet. Kontaktpersonen vil dermed ha en funksjon som både døråpner og mentor, men vil også være sentral i å konfrontere den unge i forhold til hva som er mulig å få til (Backe-Hansen, 2019). Dette forutsetter en relasjon hvor

ungdommene opplever at de får støtte, samtidig som de gis mulighet for medvirkning (Paulsen 2016b).

Ifølge Røkenes og Hanssen (2012, s. 28) kan en bærende relasjon tåle et sleivspark av og til, noe som gir kontaktpersonen mulighet til å utfordre ungdommen til å prøve nye ting, og si fra når ting ikke er som de skal. Hvis relasjonen er god nok, vil den derfor ikke bli svekket av det. Fokuset på relasjonene som bærende element i arbeidet med ungdom kommer frem i rapporten til Paulsen et.al (2020, s. 118). Flere av dem som jobber tettest med ungdommene beskriver at det å bruke tid på relasjonsbygging er essensielt for å gi gode tiltak og for å skape endring. Dette er fordi etablering av tillit i relasjonen skaper grunnlaget for endring og utvikling. Ungdommene fremhever at samtalene, og følelsen av at de ansatte virkelig bryr seg er viktig for dem. Gode relasjoner preges av jevnlig møter, fleksibilitet og mulighet til å snakke om både alvorlige og mindre alvorlige temaer.

I relasjonen må man jobbe strukturert, men ha i bakhodet at uforutsette ting kan oppstå som man må prioritere, som vist i praksishistorien. Mange ungdommer kan oppleve tilbakeslag eller ny motgang på grunn av tidligere livshendelser (Backe-Hansen, 2018, s. 27). Det er heller ikke ønskelig å skape et avhengighetsforhold til kontaktpersonen, der ungdommen mister målet om å bli selvstendig. Kontaktpersonen skal være en støtte og en trygghet, men ikke en personlig assistent eller støttekontakt. Den balansen kan være utfordrende for begge parter, og er viktig å snakke om.

I intervjuene til Paulsen (2016b) kommer det frem at ungdommene ofte blir gitt praktisk oppfølging, mens den mer emosjonelle støtten uteblir. Behovet for hjelp og støtte opphører ikke på aldersbestemte tidspunkt, men varer langt inn i voksenlivet (Paulsen et.al, 2020, s. 8). «Når andre ungdommer flytter ut, flytter de som regel ut av et bosted, men ikke ut av en familie» (Storø, 2012, s. 26). Det er derfor annerledes å vokse opp i et system kontra i en familie.

4.3 Å bli voksen i et system kontra i en familie

Det er noe helt annet å bli voksen i et system enn å bli voksen i en familie, ifølge Veronica Paulsen. Hun mener at selv om en ungdom takker nei til ettervern, kan behovet for oppfølging fortsatt være der. Det kan handle om at de ikke får det rette tilbudet eller at gode relasjoner mangler, og hun ser gjennom sin forskning at de som har et godt forhold til kontaktpersonen oftere tar imot ettervern. Derfor mener Paulsen at mange kommuner har mye å gå på for å jobbe bedre med motivasjon, og mener det er for lett å ikke tilby ettervern siden det ikke er rettighetsfestet (Odland, 2018b).

Påstanden til Paulsen har mange sider. For noen ungdommer så har institusjon, fosterhjem eller lignende tiltak vært livet deres, og menneskene der har vært familien deres. Når de da blir 18 år har ikke systemet plass til de lenger og de må ofte flytte ut av eksempelvis institusjonen, og raskt bli voksne. Samfunnet har fått et foreldreansvar overfor ettervernsungdommer, og det burde inngå i dette ansvaret at ungdommene får samme mulighet til å prøve og feile som andre unge har (Breimo et.al, 2015). Å flytte ut fra et system gir derfor mindre fleksibilitet enn å flytte ut fra en familie (Storø, 2012, s. 51).

Det er også snakk om økonomi, og selv om aldersgrensen for ettervern ble hevet tidligere i år, gikk ikke departementet med på å heve aldersgrensen for kostnadene. Derfor blir det uattraktivt for barnevernstjenestene å ha tiltak for ungdommene, da de må bruke mange ressurser på å motivere og følge opp, samtidig som arbeidsmengden hopper seg opp. Ofte får ikke barneverntjenestene flere ressurser, og mange blir da opptatt av forgang og avslutning av tiltaket. Dette erfarte jeg i praksis, og der var mange av de ansatte negative til heving av aldersgrensen på grunn av dette. De mente det førte til mye mer jobb for dem, uten at de fikk noe mer hjelp til å klare det. Et etisk spørsmål som blir fremmet er derfor om kommuner kommer til å velge tiltak på bakgrunn av økonomi fremfor faglige vurderinger i fremtiden.

Flere av ungdommene i studien til Paulsen (2016b) opplevde at økonomi var den egentlige grunnen til at tiltak ble avsluttet fra barnevernets side. De ansatte uttalte ikke dette direkte, og ofte var begrunnelsen at ungdommene var blitt overført til andre etater eller at de klarte seg selv. Tysnes og Kiik (2015), sitert i Paulsen (2016b) fant et mønster der avslutning av tiltak ser ut til å henge sammen med tidspunktet hvor Bufetat trekker seg ut. For etter at ungdommen fyller 20 år må kommunen betale for alt selv, og derfor ser mange kommuner på

dette som et hinder for å kunne tilby et bra nok ettervernstiltak, eller tilby det i det hele tatt. Mange instanser mente det ville sikre ungdommene bedre oppfølging om statens betalingsansvar fulgte frem til fylte 25 år. På den andre siden mente flere at det kunne føre til at ungdommer med sammensatte behov blir værende for lenge i barnevernstiltak, når de heller kan hjelpes av andre tjenester. Imidlertid mente Klokkegårdstiftelsen at «det bør være ungdommens behov for hjelp som bør avgjøre hvor lenge Bufetat har betalingsansvar, ikke alderen» (Barne- og familiedepartementet, 2020).

Ifølge Storø (u.å.) ser det ut til at ettervernet fungerer ulikt fra kommune til kommune, noe som er velferdsstaten uverdlig. Svikt i hjelpetilbudet kan få store konsekvenser for den det går utover, og store forskjeller innenfor ettervernstilbudet er bekymringsverdige. Da ettervern ikke er rettighetsfestet selv om aldersgrensen nå er hevet, kan det føre til usikkerhet hos ungdommene. Det er en svak garanti for at de kan få ettervern, og mange opplever at de må ha svært gode grunner for å få dette (Odland, 2018a). Ifølge rapporten til Paulsen (2016b) opplever ungdommene det som tilfeldig hvem som får ettervern og ikke, og de beskriver at det er vanskelig å se hva som skiller de som mottar ettervernstiltak fra de som ikke mottar dette.

Overgangen til voksenlivet må ses som en dynamisk prosess, der det skjer fortløpende endringer. «Det må også anerkjennes at det naturlige i ungdomstiden er ønsket om selvstendighet og oppfølging samtidig, noe som gjør at det vil være behov for ulik oppfølging til ulike tider» (Paulsen 2016b). For ungdom flest er det vanlig å flytte ut av foreldrehjemmet og tilbake flere ganger før de etablerer en mer permanent situasjon på egen hånd. Dessuten får de fleste støtte av foreldrene sine både følelsesmessig, praktisk og økonomisk gjennom overgangen til voksenlivet. Ikke minst fungerer foreldrene som en trygg base så lenge det er nødvendig, og det gjelder ofte lenge etter myndighetsalder (Hellevik, 2005, sitert i Backe-Hansen, 2018, s. 7).

Et godt ettervern er derfor på mange måter å sikre at ungdommene får det man bør kunne forvente at alle unge får fra sine familier. Av den grunn er gode relasjonskvaliteter, stabilitet og kontinuitet generelle kvaliteter det offentlige bør kunne bidra med for å gi ungdommene nødvendig hjelp og støtte i overgangen (Storø, 2012, s. 91). Sett i sammenheng med hva ungdommene trenger i denne fasen er kvaliteten på støtten de får utslagsgivende, samtidig som de må gis mulighet og tid til å etablere seg på lik linje med andre ungdommer.

5.0 Avslutning

I slutten av praksisperioden min fyller Lisa 18 år, og vi feirer med god mat og kake. Det går opp for henne at hun er myndig, kan ta avgjørelser selv og at hun skal flytte uken etter. Plutselig blir det kluss med Nav-søknader, Lånekassen og mobilregninger. Mye blir annerledes når man bikker 18 år. Det dukker stadig opp ting rundt henne som trenger å ordnes. Selv er hun ikke særlig livsglad, og hun vet at forventningene kommer nå som hun blir myndig. Lisa gleder seg til mye, men gruer seg mest. Hun er glad for at hun har oss som støtte, og at vi kan svare på det henne lurere på. Selv om hun får mye støtte hjemmefra og har et stort nettverk føles det ikke alltid sånn. Lisa er et eksempel på en av mange ungdommer som går gjennom denne overgangen, og det var helt klart betydningsfullt at hun hadde noen som veiledet og støttet henne gjennom det.

Denne oppgaven har diskutert følgende problemstilling: *Hvordan kan bruk av aktiviteter være en effektiv tilnærming som gjør overgangen til voksenlivet lettere for ungdom som har ettervern?* Ved hjelp av teori, forskning og egne refleksjoner har jeg kommet frem til at tiltak bestående av bare aktiviteter ikke vil være hensiktsmessig for en god overgang. Man trenger et variert tilbud med en helhetlig tilnærming, bestående av både støtte, veiledning og generell oppfølging. Man trenger mer enn kun aktiviteter, men det kan være en døråpner til en mer stabil og trygg livssituasjon. Det kan være starten på nye nettverk, og en inngang til nye ferdigheter, som kan være nyttige å ta med seg senere, og som derfor kan bidra til at overgangen føles lettere. Av den grunn er aktiviteter en effektiv tilnærming i ettervernarbeid, da man ved hjelp av aktiviteter kan kjenne på mestring og økt selvfølelse, noe som kan gi økt livskvalitet og motivasjon. I kombinasjon med støtte fra en kontaktperson kan man få til mye, og med en god relasjon vil man komme langt. Viktigheten av praktiske aktiviteter og gode relasjoner i ettervernsarbeid er noe det kan forskes mer på, og spesielt om det har en langvarig positiv effekt å arbeide på denne måten.

Oppgaven har vist viktigheten av å ha støtte i denne fasen, og fokusert på relasjonen til en kontaktperson. Å vite at man har en person som bryr seg og som man kan ringe til, virker å være utslagsgivende for mange ungdommer i denne overgangen. Barnevernet får et foreldreansvar, fordi de tar på seg rollen som foreldre ville hatt. Imidlertid klarer man ikke å erstatte de relasjonene, og derfor blir jobben med å mobilisere nettverk avgjørende, slik at ungdommene ikke står alene når tiltaket avsluttes. Ettervernstilbudet er veldig ulikt i de

forskjellige kommunene i landet, hvor noen har et bredt tilbud, mens andre nedprioriterer det. Det fører også til at noen ikke får tilbud i det hele tatt, og det viser at det alltid er spørsmål om økonomi, og man forstår derfor at det er vanskeligere å vokse opp i et system kontra i en familie, siden det hele tiden er begrensninger. Dermed reises det en del etiske spørsmål i forbindelse med økonomi, ressurser og valg av tiltak. Det at det kreves mer av barnevernsungdommer i denne fasen er utrolig, men de fleste klarer seg ganske bra til tross for alle påkjenningene de har opplevd. Det tyder på at de fleste ungdommer med barnevernsbakgrunn har en sterk opplevelse av sammenheng, og at de er motstandsdyktige. Dette minner oss på at det er viktig å se det positive i andre, og fokusere på styrker fremfor svakheter, fremtid fremfor fortid. For hvis vi kan gjøre det, samtidig som tilbudet styrkes og blir en rettighet, da vil mange unge voksne kunne få en lettere vei mot voksenlivet, føle på at det ikke er mye som mangler, og få troen på at de kan klare seg selv.

6.0 Referanseliste

- Antonovsky, A. (2012): *Helsens mysterium: Den salutogene modellen*. (Sjøbu, A. Overs.) Oslo: Gyldendal Akademisk
- Backe-Hansen, E. (2018): *Ettervern: Barnevernets siste mulighet til å hjelpe — en kunnskapsoppsummering*. Oslo: Fellesorganisasjonen (FO). Hentet fra https://www.fo.no/getfile.php/1328490-1588058075/Filer/Ettervern_barnevernets%20siste%20mulighet%20til%20a%CC%8A%20hjelpe_rapport.PDF
- Backe-Hansen, E. (2019): Unge på vei ut av barnevernets omsorg trenger noen som både bryr seg og bryr seg om dem. *Forebygging.no*. Hentet fra <http://www.forebygging.no/Artikler/2019/Unge-pa-vei-ut-av-barnevernets-omsorg-trenger-noen-som-bade-bryr-seg-og-bryr-seg-om-dem/>
- Barne- og familiedepartementet. (2020): *Endringer i barnevernloven (samtaleprosess, årlig tilstandsrapportering mv.)*. (Prop. 84 L (2019–2020)). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-84-l-20192020/id2698870/?ch=3>
- Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet (2011): *Rundskriv om tiltak etter barnevernloven for ungdom over 18 år*. (Rundskriv Q13/2011). Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/rundskriv/2011/rundskriv_tiltak_barnevernsloven.pdf
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2021): Ny rapport: Ettervernet i barnevernet må styrkes. Hentet fra https://bufdir.no/aktuelt/Arkiv/2020/ny_rapport_ettervernet_i_barnevernet_ma_styrkes/
- Barnevernloven. (1992): Lov om barneverntjenester (LOV-1992-07-17-100). Hentet fra <https://lovdata.no/lov/1992-07-17-100>
- Bjørknes, L. E., Delås, G. M., Gradovski, M., Haaland, J. J., Lone, A., Paulsen, E., & Søndena, K. (2018): *Sosialpedagogikkens mangfold*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Breimo, J. P., Sandvin, J. T., Thommesen, H. (2015): *Trøblete overganger i et aldersdelt hjelpeapparat*. NR 1. Tidsskriftet Norges Barnevern 2016. Side 29-44. Hentet fra

https://www.idunn.no/tnb/2015/01/troeblete_og_overganger_i_et_aldersdelt_hjelpeapparat

- Kvaran, I. og Holm, J. (2012): *Barnevernsfaglig miljøterapi*. Oslo: Cappelen Damm Høyskoleforlaget
- Odland, A., M. (2018a): Dette er enkelt: Gi ungdom rett til ettervern. *Fellesorganisasjonen (FO)*. Hentet fra <https://fontene.no/nyheter/-dette-er-enkelt-gi-ungdom-rett-til-ettervern-6.47.579076.38e80e8e61>
- Odland, A., M. (2018b): Forsker: – Det er for lett for barnevernet å ikke tilby ettervern. *Fellesorganisasjonen (FO)*. Hentet fra <https://fontene.no/nyheter/forsker--det-er-for-lett-for-barnevernet-a-ikke-tilby-ettervern-6.47.574497.a4bbf027fd>
- Paulsen, V. (2016a): *Ungdommers erfaringer med medvirkning i barnevernet*. Fontene Forskning 1/2016. Årgang 9. Side 4-15. Hentet fra <https://fonteneforskning.no/pdf-15.44730.0.3.addb44a4fe>
- Paulsen, V. (2016b): *Ungdom på vei ut av barnevernet. Brå overgang til voksenlivet*. NR 1. Tidsskriftet Norges barnevern 2016. Side 36-51. Hentet fra https://www.idunn.no/tnb/2016/01/ungdom_paa_vei_ut_av_barnevernet_-_braa_overgang_til_voksenl
- Paulsen, V., Aune, J. A., Melting, J. K., Stormyr, O. & Berg, B. (2017): *Relasjonen som plattform i møte med ungdom i barnevernet*. NR 2. Tidsskriftet Norges Barnevern 2017. Side 84-94. Hentet fra https://www.idunn.no/tnb/2017/02/relasjonen_som_plattform_i_moete_med_ungdom_i_barnevernet
- Paulsen, V., Wendelborg, C., Riise, A., Berg, B., Tøssebro, J. & Caspersen, J. (2020): *Ettervern – en god overgang til voksenlivet?* (NTNU samfunnsforskning). Trondheim. Hentet fra <https://samforsk.no/Publikasjoner/2020/Ettervern%20-%20en%20god%20overgang%20til%20voksenlivet%20WEB.pdf>
- Røkenes, O. H. og Hanssen, P-H. (2012): *Bære eller briste: Kommunikasjon og relasjon i arbeid med mennesker*. Bergen: Fagbokforlaget

Simensen, H. (2013): *Aktiviteter i en miljøterapeutisk kontekst*. NR 2. Tidsskriftet Norges Barnevern 2013. Side 100-109. Hentet fra https://www.idunn.no/tnb/2013/02/aktiviteter_i_en_miljoeterapeutisk_kontekst

Storø, J. (2012): *Ettervern og overgang*. Oslo: Universitetsforlaget.

Storø, J. (u.å.): Ettervern – Kan jeg få litt ettervern, takk?. *Oslomet JUBEL*. Hentet fra <https://uni.oslomet.no/jubel/fou/ettervern/>

